

TÜRKİYE'DE YAŞLI SAĞLIĞI ARAŞTIRMALARINDAKİ TEMATİK EĞİLİMLER: SON ON YILIN BİBLİYOMETRİK ANALİZİ

Eray ÖNTAŞ* Nefise ŞEKER**

Öz: Türkiye'de hızla artan yaşlı nüfus, yaşlı sağlığı alanındaki akademik çalışmalara duyulan gereksinimi artırmaktadır. 2014 - 2023 yılları arası 10 yıl ve 2024 yılının ilk 8 ayında, TR Dizin'de indekslenen ve yaşlı sağlığı ile ilgili makalelerin bibliyometrik analizi gerçekleştirilmiştir. Arama kriterleriyle ulaşılan 11.066 makale arasından yaşlı sağlığı ile ilgili olduğu belirlenen 3.044 çalışma ayrıntılı olarak incelenmiştir. Çalışmaların zaman içinde arttığı, özellikle 2020-2021 yıllarında belirgin bir yükseliş olduğu saptanmıştır. Tematik açıdan değerlendirildiğinde, "Yaşlılarda Sağlık Sorunları" temasının en baskın konu olduğu (%72,2) görülmüştür. Ancak yıllar içinde sosyal ve ekonomik sorunlar, politikalar, çevresel faktörler ve sağlıklı yaşlanma gibi alanlarda tematik çeşitliliğin arttığı; ancak "Yaşlı Ayrımcılığı, İstisnaları ve İhmal" ile "Yaşlı Dostu Kentler" konularının akademik literatürde daha sınırlı yer bulduğu görülmektedir. Araştırma tasarımına göre incelendiğinde, gözlemsel araştırmaların ağırlıklı olduğu, müdahale çalışmalarının yetersiz kaldığı saptanmıştır. Özellikle yaşam tarzı değişiklikleri ve rehabilitasyon programlarına yönelik müdahale çalışmalarının azlığı dikkat çekicidir. TR Dizin'de ilgili yayınların %66,4'ü (2.021 yayın) hiç atıf almamışken, Türkçe yayınların İngilizce yayınlara göre daha yüksek oranda atıf aldığı belirlenmiştir ($p<0,05$). Bu durum, Türkçe kaynakların araştırmacılar tarafından daha yoğun kullanıldığını düşündürmektedir. Sonuç olarak, Türkiye'de yaşlı sağlığı konusunda artan yayın sayısı ve tematik çeşitlilik sevindirici olmakla birlikte, sosyal, çevresel ve politik boyutların araştırmalara daha fazla entegre edilmesine ve müdahale çalışmalarının artırılmasına ihtiyaç vardır. Ayrıca, Türkçe literatürün güçlendirilmesi, anadilde eğitimin ve ulusal politika geliştirme süreçlerinin desteklenmesi açısından önem taşımaktadır.

Anahtar sözcükler: yaşlı, geriatri, bibliyometri, yaşlanma

Thematic Trends in Geriatric Health Research in Turkey: A Bibliometric Analysis of the Last Decade

Abstract: The rapidly increasing elderly population in Turkey has heightened the need for academic studies in the field of elderly health. A bibliometric analysis was conducted on articles indexed in TR Dizin related to elderly health, covering the ten-year period between 2014 and 2023, as well as the first eight months of 2024. Among the 11,066 articles reached through the search criteria, 3,044 were identified as relevant to elderly health and analyzed in detail. It was observed that the number of studies increased over time, with a particularly notable rise in 2020-2021. From a thematic perspective, "Health Issues in the Elderly" was found to be the dominant topic (72.2%). However, over the years, there has been a growing thematic diversity, including social and economic problems, policies, environmental factors, and healthy aging. Nonetheless, "Elderly Discrimination, Abuse and Neglect" and "Age-Friendly Cities" have received more limited attention in the academic literature. In terms of research design, observational studies predominated, while intervention studies were insufficient. Notably, there were few intervention studies focusing on lifestyle changes and rehabilitation programs. It was also determined that 66.4% (2,021 publications) of the related works in TR Dizin received no citations, and Turkish-language publications had a higher citation rate compared to those in English ($p<0.05$), suggesting that Turkish sources are more frequently utilized by researchers. In conclusion, while the increase in the number of publications and the thematic diversity in elderly health studies in Turkey is encouraging, there is a need to further integrate social, environmental, and policy dimensions into research and to increase intervention studies. Moreover, strengthening the Turkish literature is important for supporting education in the native language and for informing the development of national policies.

Key words: elderly, geriatrics, bibliometrics, aging

Giriş

Türkiye, hızlı bir şekilde yaşlanan nüfus yapısı ile dikkat çekmektedir. Türkiye Nüfus ve İstatistik Kurumu (TÜİK) verisine göre, 2023 yılında Türkiye'deki 65 yaş ve üzeri (yaşlı) nüfusun oranının toplam nüfusa oranı %10,2'a yükselmiş olup, yapılan projeksiyonlar bu oranın daha da artacağını göstermektedir (Türkiye İstatistik Kurumu, 2024). Bu demografik dönüşüm, sağlık hizmetlerinin planlanmasından kronik hastalık yönetimine, yaşlı bireylere yönelik koruyucu ve rehabilite edici sağlık uygulamalarının geliştirilmesinden sağlıklı yaşlanma stratejilerine

kadar geniş bir yelpazede yeni gereksinimleri beraberinde getirmektedir. Yaşlanma sürecinin sadece tıbbi değil aynı zamanda sosyal, psikolojik, ekonomik ve kültürel boyutları olduğu göz önüne alındığında, yaşlı sağlığı alanında disiplinler arası yaklaşıma dayalı araştırmaların önemini arttırdığı açıktır (Beard ve ark., 2016). Bu tür çalışmalar, bir yandan ulusal ölçekte sağlıklı yaşlanma politikalarının geliştirilmesine bilimsel altyapı sunarken, diğer yandan uluslararası literatüre de özgün katkılar sağlayarak küresel ölçekte yaşlı sağlığı politikalarının şekillenmesinde rol oynayabilmektedir.

* Uzm. Dr., Ankara Üni. Tıp Fakültesi Halk Sağlığı A.D., Epidemiyoloji B.D (ORCID No: 0000-0002-0150-0694)

** Uzm. Dr., Ankara Üni. Tıp Fakültesi Halk Sağlığı A.D., Epidemiyoloji B.D (ORCID No: 0000-0003-4722-3087)

Geliş Tarihi / Received : 11.11.2024

Kabul Tarihi / Accepted : 03.12.2024

Uluslararası literatürde yaşlı sağlığı üzerine yapılan bibliyometrik analizler, bu alanın giderek zenginleştiğini ve farklı boyutlarıyla ele alındığını göstermektedir. Örneğin, Kazawa ve ark (2024), yaşlıların bakımına yönelik müdahalelerin literatürdeki eğilimlerini ele alırken, Lopreite ve ark. (2023) yaşlanma ekonomisi ve sağlık politikaları ilişkisini bibliyometrik bir yaklaşımla incelemiştir. Benzer şekilde Zhang ve ark. (2024) sağlıklı yaşlanma konusundaki çalışmaların tematik dağılımını analiz etmiş, temel eğilimleri ve alandaki açıkları ortaya koymuştur. Türkiye kaynaklı bibliyometrik analiz çalışmalarına bakıldığında ise, genellikle uluslararası indekslerde yer alan ve İngilizce yayımlanmış makalelerin incelendiği, çoğunlukla belirli disiplin ya da alt temalara odaklanan sınırlı sayıda araştırmaya rastlanmaktadır. Türkçe literatür alanında ise bibliyometrik analizlerin büyük ölçüde lisansüstü tez çalışmalarıyla sınırlı kaldığı, bu alandaki tüm Türkçe yayınları geniş çapta değerlendiren bütüncül bir çalışmanın henüz bulunmadığı görülmektedir.

Türkiye’de yaşlı sağlığına yönelik akademik eğitim veren yükseköğretim programları, başta tıp, hemşirelik, fizyoterapi ve rehabilitasyon, beslenme ve diyetetik, gerontoloji, sosyal hizmet ve yaşlı bakımı gibi birbirini tamamlayan pek çok disiplin altında yapılandırılmıştır (**Yükseköğretim Kurulu, 2024**). Bu programların önemli bir bölümü Türkçe dilinde yürütülmekte olup, bazı üniversitelerde İngilizce eğitim de verilmektedir. Buna karşın, özellikle klinik tabanlı meslekler ve toplum sağlığı odaklı eğitim programları için anadilde eğitimin önemi hem öğretim üyelerinin hem de öğrencilerin dili etkin kullanılabilmesi açısından büyük önem arz etmektedir. Aralık 2024 tarihi itibarıyla, Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Bilgi Yönetim Sistemi verisine göre Türkiye’de 127’si devlet üniversitesi, 74’ü vakıf üniversitesi, 4’ü vakıf meslek yüksekokulu olmak üzere toplam 205 üniversite aktif olarak eğitim vermektedir (**Yükseköğretim Kurulu, 2024**). İlgili disiplinlere örnek olarak tıp programları incelendiğinde, Yükseköğretim Program Atlası’na göre, Türkiye’de tıp programı bulunan 108 üniversitede, 206 ayrı programda tıp eğitimi verilmektedir. Bir üniversitede birden fazla programda eğitim verilmesi, aynı üniversitede yer alan farklı tıp fakülteleri, aynı üniversitede verilen farklı burs oranları, aynı üniversitede verilen eğitim diline, programa alınacak öğrencilerin uyruğu veya cinsiyetine göre farklılaşmaktadır. Bu programların 147’sinde (%71,4) program dili Türkçe, 59’unda (%28,6) program dili İngilizce olarak belirtilmiştir. Türk Tabipleri Birliği tarafından 2023 yılında yapılan bir açıklamada, anadil dışında yapılan eğitimlerde, öğretim üyeleri ve öğrencilerin dile hakimiyetinin, eğitimin niteliğine doğrudan etkisi vurgulanmış, İngilizce programla öğrenci alan bazı

tıp fakültelerinde derslerin tamamının İngilizce yapılmaması eleştirilmiştir. Benzer durum diğer sağlık alanlarına yönelik programlar için de geçerlidir. Bu bağlamda, yerel sağlık politikalarının geliştirilmesi, sağlık çalışanlarının nitelikli yetiştirilmesi ve halka yönelik bilinçlendirme çalışmalarının etkinliği için Türkçe literatürün kapsamlı, erişilebilir ve güncel olması kritik bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır.

Türkçe literatüre erişimi kolaylaştıran TR Dizin gibi ulusal dizinlerin rolü bu noktada büyük önem kazanmaktadır. TR Dizin, Türkiye’de yayımlanan akademik dergileri tarayarak, araştırmacıların özgün Türkçe kaynaklara hızla ulaşmasına olanak sağlayan temel bir platformdur. Bu sayede, uluslararası literatürün yanı sıra ulusal düzeyde üretilen bilgiye de bütüncül bir bakış sağlanmakta, araştırmacılar ve politika yapıcılar için yaşlı sağlığı alanındaki literatürün daha etkin kullanılabilmesine imkân tanınmaktadır. Ek olarak, Google Akademik gibi Türkçe kaynaklara erişimi kolaylaştıran diğer platformlar da bu bilgi ekosisteminin bir parçasını oluşturmaktadır.

Bu çalışmada, son 10 yıl içerisinde TR Dizin’de yayımlanan yaşlı sağlığı ile ilgili bilimsel yayınlara yönelik bir bibliyometrik analiz gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır. Bu sayede Türkçe literatürdeki mevcut durumu ortaya koymak, yaşlı sağlığı alanındaki araştırma eğilimleri, tematik kümelenmeler ve boşlukları belirleyerek, gelecekte yapılacak araştırmalar ve politika geliştirme süreçleri için yol gösterici veriler sunulması hedeflenmektedir. Bu çalışma hem Türkçe literatüre hem de ulusal sağlık politikası yapım süreçlerine katkı sağlayacak bir temel oluşturmayı amaçlamaktadır.

Yöntem

Bu çalışmada, 1 Ocak 2014 ile 1 Eylül 2024 tarihleri arasında TR Dizin’de indekslenen ve yaşlı sağlığı ile ilgili makalelerin bibliyometrik analizi yapılmıştır. Böylelikle, son 10 yılı (2014-2023) ve araştırmanın yapıldığı 2024 yılının ilk 8 ayını kapsayan bir dönem incelenmiştir. Veri, TR Dizin gelişmiş arama fonksiyonu kullanılarak derlenmiştir. Arama sorgusu olarak başlık için (title : (“yaşlı*” OR (65 AND yaş AND ve AND üzeri)))) ve özet için (abstract : (“yaşlı*” OR (65 AND yaş AND ve AND üzeri)))) ifadeleri kullanılmıştır; yaşlı* ifadesi ile ortak kelime köküne dayanan “yaşlı”, “yaşlılık”, “yaşlanma” vb. varyasyonları yakalamak amaçlanmıştır. Arama 01.09.2024 tarihinde gerçekleştirilmiş ve toplam 20.161 sonuca ulaşılmıştır. Doküman tipi olarak “Makale” seçilerek projeler dışlanmış ve 19.801 makaleye ulaşılmıştır. Tarih filtrelemesiyle, son 10 yılı kapsayacak şekilde 2014-2023 yıllarından 10.741 makale ve 2024 yılının ilk 8 ayı için 347 makale eklenmiş ve toplamda 11.088 makaleye ulaşılmıştır. Başlık, yazar isimleri, DOI gibi alanlarda birebir eşleşme gösteren makaleler için duplikasyonların

temizlenmesinin ardından analiz, toplam 11.066 makale üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Başlık ve özet alanlarında anahtar kelime taramasıyla elde edilen makalelerin başlık ve özet kısımları, araştırmacılar tarafından bağımsız olarak değerlendirilmiştir. Değerlendirme veri tabanları eşleştirilmiş, uyumsuz olan değerlendirmeler yeniden ele alınarak sınıflandırmalarda uzlaşa sağlanmıştır.

İlk aşamada, bu tarihler arasında yayımlanan tüm makaleler üç kategoriye ayrılmıştır: 1. Yaşlılarla İlgili Çalışma; 2. Yaşlılarla İlgili Olmayan Çalışma; 3. İnsanlar Üzerine Olmayan Çalışma. Veterinerlikle ilgili çalışmalar, insanlarla ilgili olup in vitro veya deney hayvanlarıyla yapılan çalışmalar ve jeolojik çalışmalar "İnsanlar Üzerine Olmayan Çalışma" kategorisine dahil edilmiştir. Eser incelemeleri yapan makaleler çalışmaya dahil edilmemiş, mevzuat ile ilgili belgelerde yaşlılıkla ilgili olanlar dahil edilmiştir. Tüm çalışmalar için özetlerde paylaşılan demografik bulgularda merkezi dağılım ölçütleri incelenmiş, yaşlılar özelinde tabakalandırılmamış klinik çalışmalar "yaşlılarla ilgili olmayan çalışma" olarak etiketlenmiş ve örnekleme dahil edilmemiştir.

İkinci aşamada, 1. Yaşlılarla İlgili Çalışmalar araştırma kapsamında değerlendirilmiş, bu kategori yedi ana temada ele alınmıştır: 1. Yaşlılarda Sağlık Sorunları; 2. Yaşlılara Yönelik Politikalar ve Hizmetler (Türkiye ve Dünya); 3. Yaşlılarda Sosyal ve Ekonomik Sorunlar; 4. Sağlıklı Yaşlanma; 5. Yaş Ayrımcılığı, İstismarı ve İhmali; 6. Yaşlılıkla İlgili Çevresel Faktörler ve Yaşlı Dostu Kentler; 7. Demografik Değişim ve Yaşlanan Toplum.

Üçüncü aşamada, «Yaşlılarda Sağlık Sorunları» teması, Temel Geriatri Kitabı'ndaki "Yaşlılarda Sık Karşılaşılan Sorunlar" ana başlıklarına paralel olarak sınıflandırılmış (**Gökçe-Kutsal (Ed.), 2007**) ve eklenen "İlaç Kullanımı" kategorisiyle birlikte toplam 25 alt tema altında değerlendirilmiştir. Ayrıca bu başlıklar, araştırma tasarımına göre "Gözlemsel" ve "Müdahale Çalışmaları" olarak ayrılmıştır. Müdahale çalışmaları ise Cerrahi veya Girişimsel Müdahaleler, İlaç Tedavisi, Rehabilitasyon Programları, Yaşam Tarzı Değişiklikleri olarak sınıflanmıştır.

Dördüncü aşamada, "Yaşlılara Yönelik Politikalar ve Hizmetler (Türkiye ve Dünya)" teması altında yer alan çalışmalar, Sağlık ve Bakım Hizmeti Sunumu, Sağlık ve Bakım Hizmeti Verenler, Sağlık Politikaları ve Sosyal Politikalar olarak sınıflanmıştır. "Yaşlılarda Sağlık Sorunları" ve "Yaşlılara Yönelik Politikalar ve Hizmetler (Türkiye ve Dünya)" teması dışındaki temalarda alt tema oluşturulmamıştır.

Bu çalışmada, bibliyometrik analiz yapılırken yalnızca kamuya açık veri kaynakları kullanılmıştır. Araştırma-

da kullanılan veriler önceden yayımlanmış ve genel erişime sunulmuş akademik çalışmalar olduğundan, kişisel verilerin işlenmesi veya hassas bilgi içeren bir veri seti kullanılmamıştır. Bu nedenle, etik kurul izni alınmasına gerek duyulmamıştır. Verinin tanımlayıcı analizi, ücretsiz Google Sheets yazılımıyla yapılmış ve ücretsiz Flourish yazılımıyla görselleştirilmiştir.

Bulgular

Yaşlı sağlığı ile ilgili TR Dizin'de 1 Ocak 2014 – 1 Eylül 2024 tarihleri arasında yayımlanan toplam 3044 çalışma yıllara ve belirlenen temalara göre değerlendirilmiştir. Yıllar içerisinde yayın sayısında genel bir artış eğilimi gözlenmekte olup yayın sayısı özellikle 2020 ve 2021 yıllarında en yüksek seviyeye ulaşmıştır. "Yaşlılarda Sağlık Sorunları", %72,2 ile en sık ele alınan tema olup, onu "Yaşlılara Yönelik Politikalar ve Hizmetler" (%10,4), "Sosyal ve Ekonomik Sorunlar" (%5,4), "Sağlıklı Yaşlanma" (%3,9), "Yaşlı ayrımcılığı" (%3,4) temaları izlemektedir. Buna karşın, "Yaşlı Ayrımcılığı, İstismarı ve İhmali" (%3,4), "Yaşlılıkla İlgili Çevresel Faktörler ve Yaşlı Dostu Kentler" (%2,8) ile "Demografik Değişimler ve Yaşlanan Toplum" (%2,0) en az üzerinde durulan üç tema olarak dikkat çekmektedir. 2014-2023 döneminin ilk yıllarında "Yaşlılarda Sağlık Sorunları" teması, tüm çalışmaların %80 ve üzeri gibi büyük bir oranını oluştururken, yıllar ilerledikçe bu temanın oransal payında azalma gözlenmiş ve %65 düzeyine gerilemiştir; buna karşılık diğer temalar (örneğin politikalar, sosyal ve ekonomik sorunlar, çevresel faktörler) giderek daha fazla yer bulmuş, tematik çeşitlilik artmıştır (Tablo 1).

Şekil 1'de "Yaşlılarda Sağlık Sorunları" ve diğer temalar başlığındaki çalışmaların zaman içerisindeki değişimi ve toplam atıf sayıları görülmektedir. Bu yayınlara, TR Dizin'deki atıf sayıları incelendiğinde, 2016 yılında yayımlanan makalelerin en fazla atıf aldığı (n=451), sonrasında bir miktar azaldığı ve yeni yayınlara atıf almak zaman alacağından, 2021'den itibaren belirgin bir düşüş olduğu görülmüştür.

Çalışmaların büyük bir kısmını oluşturan "Yaşlılarda Sağlık Sorunları" (n=2197) başlığı altındaki makalelerin alt tema başlıkları belirlenmiş olup bu alt tema başlıklarının dağılımı incelendiğinde, en fazla ele alınan ilk üç alt tema başlığının sırasıyla, "Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon Yaklaşımları" (n=222), "Kalp ve Damar Hastalıkları" (n=197) ve "Kas-İskelet Sistemi Hastalıkları" (n=184) olduğu görülmektedir (Şekil 2). Ayrıca, "Yaşlılara Yönelik Politikalar ve Hizmetler (Türkiye ve Dünya)" teması altında incelenen toplam 316 makale, üç ana alt tema altında sınıflandırılmıştır; sıklığına göre %35,1'i (n=111) Sağlık ve Bakım Hizmeti Sunumu, %33,2'si (n=105) Sağlık ve Bakım Hizmeti Verenler ve %31,6'sı (n=99) Sağlık Politikaları ve Sosyal Politikalar başlıkları altında toplanmıştır.

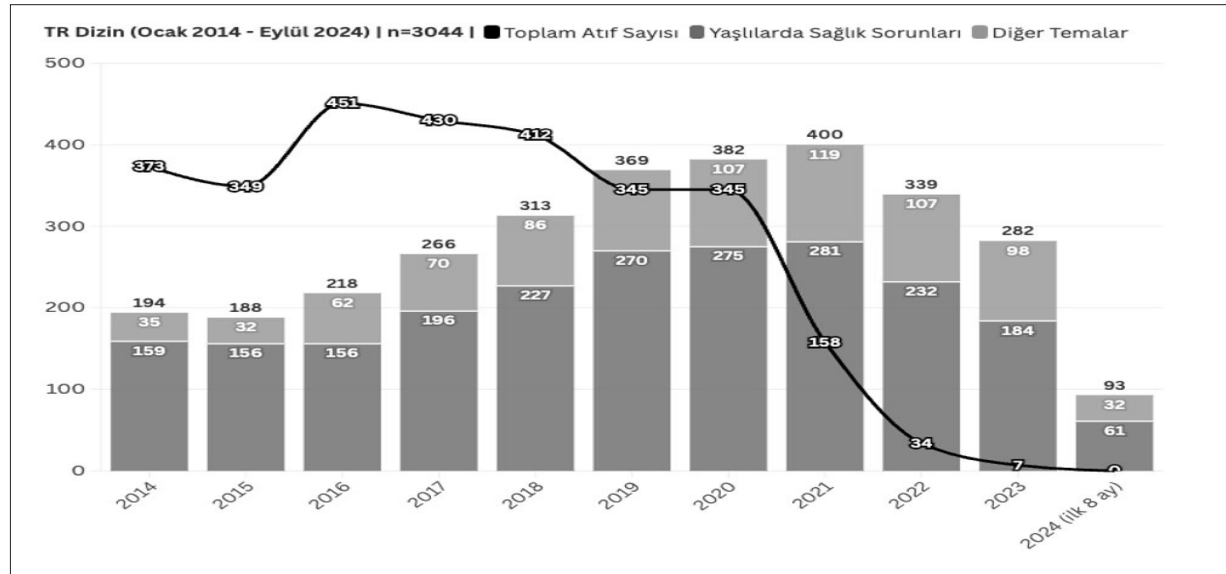
Tablo 1. TR Dizin’de Yaşlı Sağlığı ile İlgili Makalelerin Yıllara ve Temalara Göre Dağılımı (TR Dizin – Ocak 2014 – Eylül 2024)

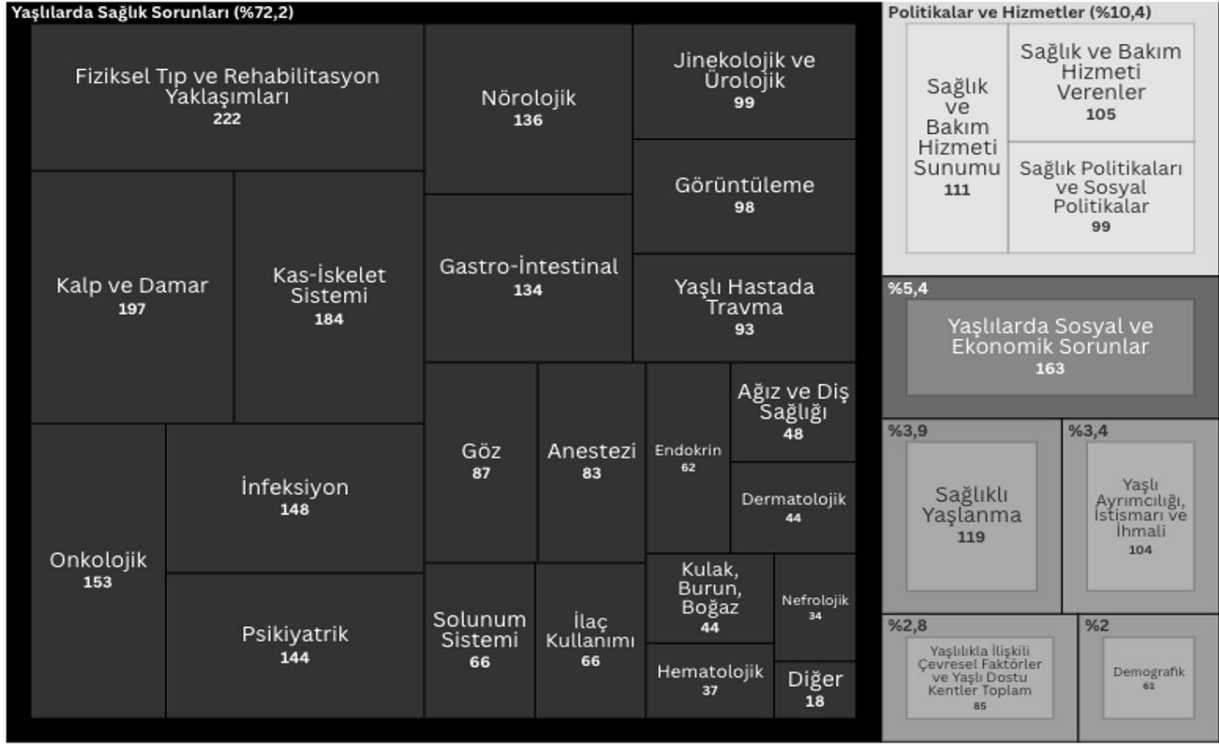
Yıl	YAŞLI SAĞLIĞI İLE İLGİLİ TEMALAR															
	Yaşlılarda Sağlık Sorunları		Yaşlılara Yönelik Politikalar ve Hizmetler (Türkiye ve Dünya)		Yaşlılarda Sosyal ve Ekonomik Sorunlar		Sağlıklı Yaşlanma		Yaşlı Ayrımcılığı, İstismarı ve İhmali		Yaşlılıkla İlgili Çevresel Faktörler ve Yaşlı Dostu Kentler		Demografik Değişimler ve Yaşlanan Toplum		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%		n
2014	159	82,0	12	6,2	4	2,1	7	3,6	4	2,1	5	2,6	3	1,6	194	
2015	156	83,0	12	6,4	6	3,2	2	1,1	8	4,3	2	1,1	2	1,1	188	
2016	156	71,6	28	12,8	14	6,4	8	3,7	2	0,9	5	2,3	5	2,3	218	
2017	196	73,7	29	10,9	17	6,4	7	2,6	7	2,6	8	3,0	2	0,8	266	
2018	227	72,5	31	9,9	13	4,2	20	6,4	12	3,8	3	1,0	7	2,2	313	
2019	270	73,2	42	11,4	13	3,5	17	4,6	10	2,7	11	3,0	6	1,6	369	
2020	275	72,0	39	10,2	23	6,0	10	2,6	13	3,4	17	4,5	5	1,3	382	
2021	281	70,3	46	11,5	22	5,5	17	4,3	20	5,0	7	1,8	7	1,8	400	
2022	232	68,4	40	11,8	23	6,8	10	3,0	16	4,7	9	2,7	9	2,7	339	
2023	184	65,3	25	8,9	22	7,8	15	5,3	10	3,6	15	5,3	11	3,9	282	
2024*	61	65,6	11	11,8	6	6,5	6	6,5	2	2,2	3	3,2	4	4,3	93	
Toplam	2197	72,2	315	10,4	163	5,4	119	3,9	104	3,4	85	2,8	61	2,0	3044	

*2024’ün ilk 8 ayı dahil edildi

“Yaşlılarda Sağlık Sorunları” başlığı altındaki çalışmalarda yer alan alt temalar ve bunların araştırma tasarımları Tablo 2’de sunulmaktadır. Araştırma tasarımları incelendiğinde, gözlemsel araştırmalar (%77,9) en büyük grubu oluştururken, bunları sırasıyla cerrahi müdahale araştırmaları (%14,6), ilaç tedavisi ile ilgili araştırmalar (%4,6), rehabilitasyon programlarına ilişkin çalışmalar (%2,2) ve yaşam

tarzı değişikliklerini inceleyen araştırmalar (%0,7) takip etmektedir. “Yaşlılarda Sağlık Sorunları” başlığı altındaki alt temalara ait araştırmaların büyük çoğunluğu da gözlemsel tasarıma sahiptir. Ancak “Estetik, Plastik ve Rekonstrüktif Cerrahi” alanında yapılan az sayıdaki çalışmanın tamamı (n=5) cerrahi müdahale niteliğindedir. Cerrahi müdahale araştırmalarının en yoğun olduğu diğer alt temalar

Şekil 1. Yaşlı Sağlığı ile İlgili Makalelerin Yıllara, Temalara Göre Dağılımı ve Atıf Sayısı

Şekil 2. Yaşlılarda Sağlık Sorunları Teması ile İlgili Makalelerin Alt Temalara Göre Dağılımı

sırasıyla “Gastro-İntestinal Hastalıklar” (%47,8), “Jinekolojik ve Ürolojik Hastalıklar” (%35,4), “Anestezi” (%34,9), “Kas İskelet Sistemi Hastalıkları” (%32,1) ve “Kalp ve Damar Hastalıkları” (%25,4) şeklindedir. İlaç tedavisiyle ilgili çalışmalarda ise en sık ele alınan alt temalar “Anestezi” (%16,9), “Onkolojik Hastalıklar” (%14,4), “Hematolojik Hastalıklar” (%13,5) ve “Endokrinolojik Hastalıklar” (%9,7) olarak sıralanmaktadır. Rehabilitasyon programları konusundaki çalışmalarda ise “Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon” (%10,8), “Nörolojik Hastalıklar” (%5,9) ve “Kulak, Burun ve Boğaz Hastalıkları” (%4,5) en sık çalışılan temalardır. Yaşam tarzı değişikliklerini ele alan çalışmalar ise diğer türlere göre en azdır. Bu çalışmalar, en sık “Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon” (%2,7), “Yaşlı Hastada Travma” (%2,2), “Ağız ve Diş Sağlığı” (%2,1) ve “Kalp ve Damar Hastalıkları” (%1,5) alt temaları ile ilişkilidir (Tablo 2).

Değerlendirilen yayınlar diline göre incelendiğinde, 3.044 yayının %67,5’i (2.054 yayın) Türkçe, %32,5’i (990 yayın) ise İngilizce dilinde yazılmıştır. Bu yayınların %66,4’ü (2.021 yayın) hiç atıf almamışken, %33,6’sı (1.023 yayın) en az bir atıf almıştır. Yayın dili ve atıf alma durumuna göre incelendiğinde, TR Dizin’de, ilgili İngilizce yayınların %83,1’i (823 yayın) hiç atıf almazken, %16,9’u (167 yayın) en az bir atıf almıştır. Türkçe yayınların ise %58,3’ü (1.198 yayın) hiç atıf almazken, %41,7’si (856 yayın) en az bir atıf almıştır.

Tartışma

Bu çalışma, TR Dizin’de yaşlı sağlığı ile ilgili yayınlarda son on yılda gözlenen artış eğiliminin, Türkiye’nin hızla yaşlanan nüfus yapısı ve bu yaş grubunun giderek artan sağlık ihtiyaçlarıyla yakından ilişkili olduğunu göstermektedir. Türkiye’de 2018 yılında %8,8 olan yaşlı nüfus oranının, 2023 yılı itibarıyla %10,2’ye ulaşmasıyla, yaşlı nüfus oranı azımsanmayacak boyuta ulaşmıştır. TÜİK projeksiyonlarına göre, yaşlı nüfus oranının 2040’ta %16,3’e, 2080’de %25,6’ya ulaşmasının öngörülmesi (**Türkiye İstatistik Kurumu, 2024**), yaşlı sağlığı konusuna yönelik akademik ilginin sürmesi ve çeşitlenmesini beklenir kılmaktadır. Demografik değişimin sonucu olarak artan ortalama yaş beraberinde multimorbiditeyi getirmekte ve buna paralel olarak sağlık kurumlarına başvuru sayısı artmaktadır: 2023 yılında kişi başı hekime müracaat sayısı 11,4 olarak saptanmıştır (**T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlık Bilgi Sistemleri Genel Müdürlüğü, 2024**). Hem yaşlı nüfusun oransal artışının hem de bu yaş grubunun sağlık kurumlarına tekrarlayan başvurularının, klinisyenlerin ve klinik dışı araştırmacıların duyarlılığını artırmış olabileceği düşünülmüştür. Konuyla ilgili yayınların, en fazla 2020 ve 2021 yıllarında yayımlandığı saptanmıştır. Bu yıllardaki artışın, yalnız Türkiye’de değil, küresel bir eğilimi yansıttığı düşünülmektedir. Özellikle COVID-19 pandemisiyle belirginleşen yaşlı nüfus kırılabilirliği, sağlıklı yaşlanmanın önemini anlaşılması ve yaşlanmaya bağlı sorunlara ilişkin farkındalığın artması, bu eğilimi açıklayabilir. (**Nal ve Nal, 2024; Zhang ve ark., 2024**).

Tablo 2. Yaşlılarda Sağlık Sorunları Başlığı Altındaki Alt Temalar ve Araştırma Tasarımlarına Göre Araştırmaların Dağılımları (TR Dizin – Ocak 2014 – Eylül 2024)

Yaşlılarda Sağlık Sorunları Alt Temaları	Müdahale Araştırmaları										
	Gözlemsel Araştırmalar		Cerrahi Müdahaleler		İlaç Tedavisi		Rehabilitasyon Programları		Yaşam Tarzı Değişiklikleri		Toplam
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon Yaklaşımları	190	85,6	0	0	2	0,9	24	10,8	6	2,7	222
Kalp ve Damar Hastalıkları	130	66,0	50	25,4	12	6,1	2	1	3	1,5	197
Kas-İskelet Sistemi Hastalıkları	108	58,7	59	32,1	13	7,1	4	2,2	0	0	184
Onkolojik Hastalıklar	107	69,9	24	15,7	22	14,4	0	0	0	0	153
İnfeksiyon Hastalıkları	143	96,6	0	0	4	2,7	1	0,7	0	0	148
Psikiyatrik Hastalıklar	136	94,4	1	0,7	3	2,1	3	2,1	1	0,7	144
Nörolojik Hastalıklar	109	80,1	12	8,8	6	4,4	8	5,9	1	0,7	136
Gastro-İntestinal Hastalıklar	68	50,7	64	47,8	2	1,5	0	0	0	0	134
Jinekolojik ve Ürolojik Hastalıklar	61	61,6	35	35,4	2	2	0	0	1	1	99
Görüntüleme Yöntemleri ve Radyolojik Yaklaşım	93	94,9	4	4,1	1	1	0	0	0	0	98
Yaşlı Hastada Travma	90	96,8	0	0	0	0	1	1,1	2	2,2	93
Göz Hastalıkları	65	74,7	12	13,8	8	9,2	2	2,3	0	0	87
Anestezi	40	48,2	29	34,9	14	16,9	0	0	0	0	83
Solunum Sistemi Hastalıkları	59	89,4	5	7,6	0	0	2	3	0	0	66
İlaç Kullanımı	66	100	0	0	0	0	0	0	0	0	66
Endokrinolojik Hastalıklar	53	85,5	3	4,8	6	9,7	0	0	0	0	62
Ağız ve Diş Sağlığı	40	83,3	6	12,5	1	2,1	0	0	1	2,1	48
Dermatolojik Hastalıklar	41	93,2	2	4,5	1	2,3	0	0	0	0	44
Kulak, Burun, Boğaz Hastalıkları	37	84,1	5	11,4	0	0	2	4,5	0	0	44
Hematolojik Hastalıklar	30	81,1	2	5,4	5	13,5	0	0	0	0	37
Nefrolojik Hastalıklar	32	94,1	2	5,9	0	0	0	0	0	0	34
Radyasyon Tedavisi	10	100	0	0	0	0	0	0	0	0	10
Estetik, Plastik ve Rekonstrüktif Cerrahi	0	0	5	100	0	0	0	0	0	0	5
Balneoterapi ve Klimaterapi	3	100	0	0	0	0	0	0	0	0	3
Toplam	1711	77,9	320	14,6	102	4,6	49	2,2	15	0,7	2197

Elde edilen bulgular, tematik alanda yaşanan dönüşümü de ortaya koymaktadır. Çalışmaların ağırlıklı olarak "Yaşlılarda Sağlık Sorunları" teması altında toplanması, literatürde bugüne değin tedavi edici yaklaşımların ön planda olduğunu göstermektedir. Ancak zamanla sosyal ve ekonomik sorunlar, politikalar, sağlıklı yaşlanma ve çevresel faktörler gibi sosyal belirleyicilerin daha fazla gündeme gelmesi, yaşlanmanın çok boyutlu doğasının akademik alanda da karşılık bulduğuna işaret etmektedir. Buna rağmen, "Yaşlılıkla İlişkili Çevresel Faktörler ve Yaşlı Dostu Kentler" ile "Yaşlı Ayrımcılığı, İstismarı ve İhmali" gibi alanlar, tüm çalışmaların yalnızca %8,2'sini oluşturmuş ve görece ihmal edilmiştir. Oysa literatür, yaşlı bireylerin fiziksel çevreyle olan etkileşiminin bağımsız yaşamlarını, mobilitelelerini ve toplumsal katılımlarını önemli ölçüde şekillendirdiğini vurgulamaktadır (**Hassoy ve Ata-Teneler, 2021**). Benzer biçimde, yaşlı ayrımcılığı ve istismarı gibi toplumsal sorunlar, yalnızca fiziksel veya zihinsel sağlık değil, aynı zamanda yaşlı bireylerin yaşam tatmini, özerklik ve sosyal bütünleşme duygusu üzerinde de belirleyici rol oynamaktadır (**Cengiz-Özyurt ve Elbi, 2021**). Bu bağlamda, yaşlıların yalnızca tıbbi açıdan değil, aynı zamanda sosyal, ekonomik, politik ve çevresel bağlamlarda da incelenmesi, gelecekteki araştırmalar ve politika geliştirme süreçleri için kritik önem taşımaktadır (**Türkkan, 2021**).

Araştırma tasarımlarının dağılımı da literatürün mevcut durumuna ışık tutmaktadır. Bulgular, çalışmaların büyük çoğunluğunun gözlemsel nitelikte olduğunu, müdahale araştırmalarının ise sınırlı kaldığını göstermiştir. Özellikle yaşam tarzı değişiklikleri ve rehabilitasyon programları gibi kanıta dayalı müdahalelerin, kronik hastalıkların yönetimi ve fonksiyonel bağımsızlığın korunmasında temel rol oynadığı bilinmektedir. Az çalışılan alt temalar incelendiğinde, yaşam tarzı değişiklikleri, müdahale araştırmaları içinde en düşük orana (%0,7) sahiptir. Özellikle kalp ve damar hastalıkları, kas-iskelet sistemi hastalıkları ve onkolojik hastalıklar gibi kronik hastalıklarda yaşam tarzı değişikliklerinin önemi bilinmesine rağmen, bu alanda TR Dizin'de çok az sayıda çalışma yayımlanmıştır. Rehabilitasyon programları, toplam çalışmaların sadece %2,2'sini oluşturmaktadır. Nörolojik hastalıklar ve fiziksel tıp ve rehabilitasyon yaklaşımları gibi alanlarda rehabilitasyonun önemi büyük olmasına rağmen, müdahale niteliğindeki araştırmalar sınırlıdır. Yaşlılık döneminde estetik, plastik ve rekonstrüktif cerrahi, radyasyon tedavisi, nefrolojik ve hematolojik hastalıklar ile ilişkili araştırma sayıları oldukça düşüktür ve müdahale araştırmaları sınırlıdır. Ancak elde edilen

sonuçlar, bu alanlarda halen yetersiz sayıda çalışma yapıldığını göstermektedir. Yetersiz müdahale araştırmaları, yaşlı sağlığı alanında etkin ve kanıta dayalı programların geliştirilmesini engelleyebilir. Bu nedenle gelecekte, rehabilitasyon, yaşam tarzı değişiklikleri, cerrahi dışı müdahaleler ve farmakolojik tedavileri de içeren daha geniş bir müdahale yelpazesıyla tasarlanan araştırmaların artırılması önemlidir.

Bu doğrultuda, multidisipliner bir yaklaşım benimsenmelidir. Sağlık profesyonellerinin yanında, sosyologlar, psikologlar, gerontologlar, beslenme uzmanları, egzersiz bilimcileri, şehir planacıları gibi farklı disiplinlerden araştırmacıların iş birliği, yaşlıların tüm gereksinimlerini anlamak ve uygun çözüm önerileri geliştirmek için elzemdir. Böylece, sadece sağlık hizmetlerinin değil, aynı zamanda yaşlı dostu kent planlamaları, sosyal güvenlik politikaları ve toplumsal farkındalığı artırmaya yönelik girişimlerin oluşturulması mümkün olacaktır.

Bu çalışmanın bir diğer önemli bulgusu, Türkçe literatürün atıf alma oranının İngilizce literatüre kıyasla daha yüksek olmasıdır. Bulgular, bu alanda yazılan Türkçe yayınların TR Dizin'de İngilizce yayınlara göre daha yüksek oranda atıf aldığını göstermektedir (χ^2 $p < 0,001$). TR Dizin'de indekslenen Türkçe yayınlar, muhtemelen yerel araştırmacılar ve sağlık çalışanları tarafından daha çok okunmakta ve böylece daha fazla atıf almaktadır. Türkçe literatürün güçlenmesi, yerel sağlık politikalarının geliştirilmesi, sağlık eğitiminde dil bariyerlerinin azaltılması ve halka yönelik bilgilendirme materyallerinin hazırlanmasında kritik öneme sahiptir. Anadilde eğitim, öğrencilerin kavramları daha iyi anlamasını, toplumla iletişimi güçlendirmesini ve sağlık hizmetlerinin daha erişilebilir olmasını sağlamaktadır. Öte yandan, uluslararası literatüre erişim ve uluslararası indekslerde görünürlük, Türkiye'deki araştırmacıların global bilgi dolaşımına katılmasını ve evrensel ölçekte bilgi üretimine katkı sunmasını teşvik edecektir.

Bu çalışmanın kısıtlılıklarından biri, yalnızca TR Dizin'de indekslenen yayınları incelemesidir. Daha iyi tasarımı araştırmalar, İngilizce dilinde hazırlanarak uluslararası dergilerde yayınlanmış olabilir. Bu nedenle, gelecek araştırmalarda yabancı indekslerde yer alan Türkiye kaynaklı yayınların benzer bir bibliyometrik analizinin yapılması, elde edilen bulguların temsiliyetini artırabilir. Ayrıca, farklı indekslerin incelenmesi, tematik çeşitlilik ve araştırma trendleri konusundaki benzerlik ve farklılıkları ortaya koyarak Türkiye'deki yaşlı sağlığı araştırmalarının küresel perspektifte konumlanmasına katkı sağlayacaktır.

